

שבת פב. (המשנה) עד פג: (המשנה)

ביאורי מושגים

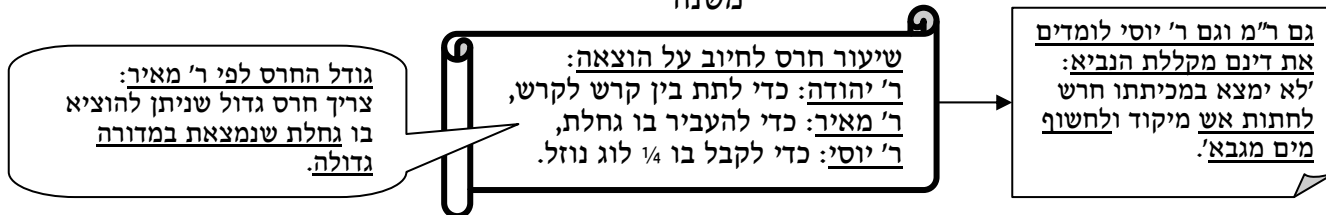
אבן מסמא - אבן החוצצת בין הטומאה לחפץ הטהור. אבן זו מונעת מהחפץ העליון להכביד (לפי רוב הראשונים) או להזיז (לפי המאירי) את החפץ התחתון.

כיצד מונעת האבן מהחפץ העליון להכביד על התחתון:
רש"י: האבן מונחת על יתדות ולכן היתדות מקבלות את המשקל הנוסף ולא החפץ התחתון.
תוס': האבן כבדה. והתוספת של חפץ מעליה לא משפיעה על הכובד.

דרך הטומאה: במקרה של אבן מסמא הטומאה יכולה לעבור בשני כיוונים:

- מלמעלה למטה - אדם טהור נמצא למטה ונושא את הטומאה, או זב נמצא למעלה ומתחתיו יש כלי משכב ומושב.
- ומלמטה למעלה - אדם טהור נמצא למעלה, ולמטה יש משכב שנטמא מזב, או זב נמצא למטה - טומאת עליונו של זב.

משנה

פרק תשיעי

משנה

ר' עקיבא: ע"ז מטמאת במשא. 'תזרם כמו דוה' - כשם שאישה 'דוה' (נידה) מטמאת במשא - כך גם ע"ז.

טומאת ע"ז היא רק מדרבנן. אולם חכמים השתמשו בקביעות ערכיות מספרי הנביאים כדי לעצב את אופי טומאה זו. עם זאת כיוון שטומאה זו היא רק מדרבנן, כאשר היו שתי אפשרויות ללמוד דין מסוים חכמים בחרו לרוב באפשרות המקילה.

עבודה זרה הוקשתה גם למת - ומשם לומדים שטומאת ע"ז היא רק בכזית.

כולם מודים שע"ז הוקשתה ל:
שרץ - שמטמא רק במגע.
ונידה - שמטמאת במגע, משא ואבן מסמא. אבל לא מטמאת לאברים.

שיטה א':
ההיקש לשרץ: מלמד שמשמשי ע"ז לא מטמאים במשא,
ההיקש לנידה: מלמד שע"ז מטמאת במשא ובאבן מסמא.

שיטה ב':
ההיקש לשרץ: מלמד שע"ז לא מטמאת באבן מסמא,
ושמשמשי ע"ז לא מטמאים במשא.
ההיקש לנידה: מלמד שע"ז לא מטמאת לאברים.

שיטה ג':
ההיקש לשרץ: מלמד שע"ז לא מטמאת במשא,
ההיקש לנידה: מלמד שע"ז לא מטמאת לאברים.

שלוש שיטות תנאיות בעניין טומאת ע"ז

שיטה א'
ר"ע לפי רבה:
מטמאת במשא ובאבן מסמא.

שיטה ב'
חכמים לפי רבה
ור"ע לפי ר' אלעזר:
מטמאת במשא,
לא מטמאת באבן מסמא.

שיטה ג'
חכמים לפי ר' אלעזר:
לא מטמאת במשא ולא באבן מסמא

ר' חמא בר גוריא הסתפק האם ע"ז מטמאת לאברים.
 ר' חמא ב"ג סבר כשיטה א'. שכן לפי שאר השיטות לומדים במפורש מנידה שטומאת ע"ז אינה לאברים.

הבנה א': ספקו של רחב"ג הוא כאשר הדיוט לא יכול להחזיר. כאשר הדיוט יכול להחזיר - ודאי שמטמא.
הבנה ב': ספקו של רחב"ג הוא כאשר הדיוט יכול להחזיר. כאשר הדיוט לא יכול להחזיר - ודאי שלא מטמא.

מכמה וכמה ברייתות וכן גם מפשט המשנה משמע כר"א לפיו המח' בין ר"ע לחכמים היא האם ע"ז מטמאת במשא.
רבה נדחק ומסביר את הברייתות לפי שיטתו הגורסת שהמח' היא האם ע"ז מטמאת באבן מסמא.

שבת פג: (המשנה) עד פד: (המשנה)

ביאורי מושגים

קבלת טומאה - כלי תשמישו של האדם והאדם עצמו הם החפצים היחידים המקבלים טומאה. חפץ שאינו משמש את האדם או דבר שהוא חלק מעולם הטבע - לא מקבל טומאה. התנאים נחלקו מדוע ספינה מקבלת טומאה:

התנא של המשנה: היא חלק מעולם הטבע - 'דרך אניה בלב ים',
חנניה: היא אניה כלי תשמיש של האדם - כיוון שלא ניתן לטלטלה כשהיא מלאה.
כלי עץ:
סוגי כלי עץ מתחלקים לשניים: פשוטי כלי עץ (כלים בלי יכולת קיבול), וכלי עץ עם בית קיבול.
פשוטי כלי עץ - אינם מקבלים טומאה ככלי אלא רק כמושב או משכב (כשהם מיועדים לכך, ואינם נטהרים, כלי עץ עם בית קיבול - מקבלים טומאה ככלי ונטהרים במקוה).

נפק"מ בין השיטות:

התנא של המשנה מטהר את כל סוגי הספינות.
 הטהרה נובעת מעצם נוכחות הספינה בים לכן אופי הספינה לא משנה.

חנניה מטהר רק ספינות מעץ - הנלמדות משק, ורק ספינות גדולות שאינן מיטלטלות כשהן מלאות,
 ספינה מחרס לא נלמדת משק - טמאה,
 ספינה קטנה (ספינת הירדן) שניתן לטלטלה כשהיא מלאה - טמאה.

המקור לכך שכלי חרס לא מקבל טומאת מדרס:

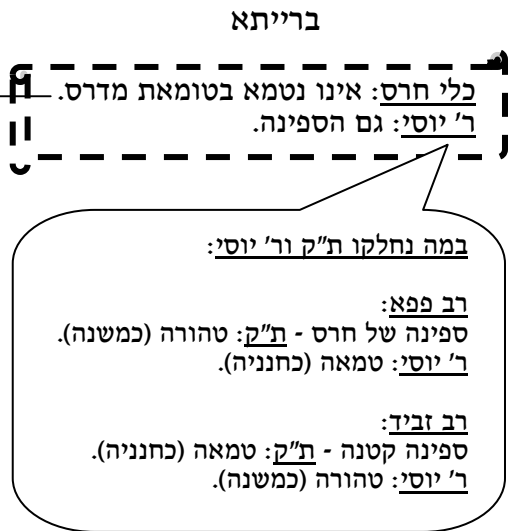
חזקיה: 'ואיש אשר יגע במשכבו' - מקיש את המשכב לזב - כפי שלזב יש טהרה במקוה, כך גם למשכב צריכה להיות טהרה במקוה - לכלי חרס אין טהרה במקוה.

ברייתא מבית מדרשו של ר' ישמעאל:
 'כמשכב נדחה יהיה לה' - מקיש את המשכב לנידה - כפי שלנידה יש טהרה במקוה, כך גם משכב נטמא אם יש לו טהרה במקוה - לכלי חרס אין טהרה במקוה.

ר' אילעא הקשה על שני ההסברים הראשונים:
 מפץ (מחצלת מקנים) מקבלת טומאת מדרס - וזאת למרות שאיננה נטהרת במקוה - הכיצד?!
תירוצו של ר' חנינא:
 מספיק שישנו סוג מסוים של כלי עץ (עם בית קיבול) הנטהרים במקוה, כדי שכל כלי העץ יקבלו טומאת מדרס.

עיון בביאורי מושגים

רבא: 'וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו' - משמע שכשיש צמיד פתיל - הכלי טהור מכל הטומאות (מדובר בפסוק על כלי חרס).
 אם כלי חרס מקבל טומאת מדרס אין ניתן לקבוע שכלי עם צמיד פתיל טהור מכל הטומאות?!

שבת פד: (המשנה) עד פו. (המשנה)

ביאורי מושגים

כלאי זרעים - אסור לזרוע שני זרעים ביחד. איסור זה חמור פחות מאיסור כלאי הכרם (כלאי הכרם - זריעת ענבים יחד עם זרעים אחרים).
רש"י ותוס' נחלקו במה כלאי זרעים קלים מכלאי הכרם: **רש"י**: איסור זה הוא רק מדרבנן.
תוס': גם כלאי זרעים אסורים מהתורה אלא שבניגוד לכלאי הכרם אם עבר על האיסור, הכלאים לא נאסרו באכילה.
איסור כלאי זרעים מתקיים רק כשמתמלאים שני תנאים:
 1. יש **יניקה משותפת** - המרחק בין הזרעים קטן משלושה טפחים.
 2. **הזרעים מעורבים**.
 במרחק של שלושה טפחים ומעלה (שאז אין יניקה משותפת) או כאשר ניכר ההבדל בין הזרעים - אין איסור.

משנה

בערוגה של 6X6 טפחים ניתן לזרוע חמישה זרעונים - ארבעה בצדדים ואחד באמצע, שנאמר 'זרועיה תצמיח'.

מסקנה הלכתית זו מבוססת על שני מקורות:
 1. הפסוק המתיר זריעת 5 זרעים ('זרועיה' = 5).
 2. הידע הבוטני של חז"ל שיניקה משותפת מתקיימת במרחק של עד שלושה טפחים.

קושיה על רב אסי:
 הברייתא קובעת שבדלעת, קישואים ופול המצרי יש צורך בשני חריצים להיכר?

תשובה:
 הברייתא מתייחסת לירקות עם זמורות ארוכות. בירקות רגילים חריץ אחד מהווה היכר.

הרווח בין הערוגות הוא טפח אחד בלבד.

האם לפי ר' יוחנן ניתן גם לשתול ברווח שבין הערוגות:

לפי ביהמ"ד של ר' ינאי - לא!

לפי רב ששת: מותר, בתנאי ששותל ב-90° לכיוון הזריעה שבערוגה.

דין זה לא תקף 'בין ערוגות' שם ההבדל לא בולט.

זריעה בערוגה

מותר לשתול בערוגה רק אם: יש רווח של שלושה טפחים (ואז אין יניקה), או כשהזרעים זרועים בניצב זה לזה, וניכר שהם שני מינים (ואז אין עירוב).

חריץ באמצע הערוגה:

רב ששת: הוא לא מהווה היכר - ואם זרעו בתוכו אסור לזרוע בסמוך אליו.
רב אסי: הוא מהווה היכר - וגם אם זרעו בתוכו מותר לזרוע בסמוך אליו.

זריעה בין ערוגות

כשאין היכר - אבל הרחיק בין מין למין שלושה טפחים:
רב: אסור - חוששים שישכח להרחיק את המרחק הנדרש.
שמואל: מותר - לא חוששים.

כשיש היכר - זרע בעיגול כל ערוגה:
ר' יוחנן: מותר - ניכר שאין עירוב.

זריעה בין שדות

מותר בכל מקרה - כיוון שניכר ההבדל בין המינים.

שבת פו. (המשנה) עד פו: (ש 15 מהסוף)

ביאורי מושגים

שכבת זרע - אדם הנוגע בשכ"ז כעדשה הוא ראשון לטומאה, אדם שיצאה שכבת זרע כל שהיא מגופו או נכנסה אליו - הוא אב הטומאה. כאשר גבר פולט שכבת זרע הוא טמא תמיד כיוון שהיא תמיד טריה. אישה הפולטת שכבת זרע טמאה רק כשהשכ"ז טריה. התנאים נחלקו מהו 'זמן התפוגה' של שכ"ז - אחרי כמה זמן במעי האישה, שכ"ז נחשבת סרוחה ואינה מטמאת.

היום השלישי למילה - רש"י: היום הראשון והשני הינם ימים קשים יותר מהיום השלישי. **ר"ז בדעת הרמב"ם**: היום השלישי הוא היום הקשה ביותר - לכן חיכו בני יעקב ליום השלישי. הרפואה היום סבורה כדעת רש"י.

משנה

אישה הפולטת שכ"ז ביום השלישי טמאה - שנאמר 'היו נכונים ליום השלישי'.

רוחצים את אבר המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת - שנאמר 'ויהיה ביום השלישי'.

קושרים לשון זהורית בראש שעיר המשתלח - שנאמר 'אם יהיו חטאיכם כשנים שלג ילבינו'.

סיכה הרי היא כשתיה - שנאמר 'ותבוא כמים בקרבן וכשמן בעצמותיו'.

היתר רחיצת מילה: הוא כשיטת ר' אלעזר בן עזריה.
דין פולטת שכבת זרע: אם גורסים שהיא טמאה - הוא כשיטת חכמים והמשנה מורכבת מדעות שונות. אם גורסים שהיא טהורה - כל המשנה היא כשיטת ר' אלעזר בן עזריה.

שכבת זרע שהיתה במעי אישה ויצאה

דעות התולות את הדין בימים בלי קשר לזמן שחלף:

ר' אלעזר בן עזריה: ביומיים הראשונים - טמאה, ביום השלישי - טהורה.

ר' ישמעאל: שלושה הימים הראשונים - טמאה, ביום הרביעי - טהורה.

הדעות התולות את הדין בזמן שחלף בלי קשר לימים:

ר' עקיבא: עד 60 שעות זמניות אחרי - טמאה, מעל 60 שעות - טהורה.

חכמים: עד 72 שעות זמניות אחרי - טמאה, מעל 72 שעות - טהורה.

שכ"ז שנמצאת בחוץ: טמאה גם כשהיא מסריחה.

שכבת זרע שהיתה במעי אישה נוכרית או במעי בהמה: ספק האם הם מסריחות ספק זה יכול להיות מציאותי - וכך נראה בהמה. יכול להיות הלכתי מעמדי (האם דין שכ"ז המסריחה נובע ממעמד הלכתי של השכ"ז במעי האישה).

טעמים של החכמים:

ר' אלעזר בן עזריה: התורה ניתנה **יומיים** אחרי הציווי לפרוש מהאישה.

ר' ישמעאל: סבר שהתורה ניתנה **שלושה ימים** אחרי הציווי לפרוש מהאישה.

ר' עקיבא: אמנם התורה ניתנה **שלושה ימים** אחרי הציווי. אבל הציווי היה **בבוקר**, והטבילה היתה בסוף היום השלישי לציווי. כך **שעברו 60 שעות זמניות מהציווי עד הטבילה**.

הערות:

- מי שטבל בסוף הפרשה (ליל שבת) **היה טבול יום עדיין בזמן קבלת התורה**, (שבת בבוקר) ואכן **ראויה היתה התורה לינתן אף לטבולי יום** אלא שההשגחה העליונה סידרה שאף אחד לא יהיה במצב כזה.
- מבחינת הטהרה **יכלה היתה התורה לינתן כבר בליל שבת** אלא שה' **רצה שמתן תורה יהיה אירוע גלוי ולא נסתר** - 'לא בסתר דיברתי'.

שבת פו: (הנקודתיים ש15 מהסוף) עד פח. (הנקודתיים שבשליש העליון)

לו"ז יציאת מצרים

ט"ו בניסן

ר' יוסי: ט"ו בניסן חל ביום חמישי - וראש חודש סיוון היה יום אחד.
 רבנן: אפשרות א': ט"ו בניסן חל ביום חמישי - וראש חודש סיוון היה יומיים.
 אפשרות ב': ט"ו בניסן חל ביום שישי - וראש חודש סיוון היה יום אחד.

כ"ט אייר

(ל' אייר)

א' סיוון

ר' יוסי: כ"ט באייר חל בשבת.

מתי בני ישראל יצאו מרפידים:
 ר' יהודה: יצאו בא' סיוון והגיעו בא' סיוון.
 ר' אחא ב"י: יצאו בכ"ט אייר והגיעו בא' סיוון.

האמוראים נחלקו האם בשלב זה בני הצטוו רק על איסורי שבת או גם על איסורי תחומין.

ר' יוסי: א' סיוון חל ביום ראשון.
 חכמים: א' סיוון חל ביום שני.
 (לשיטת ר' יוסי ר"ח סיוון היה יום אחד, לשיטת חכמים או יום או יומיים).

ב' סיוון

ג' סיוון

ד' סיוון

ה' סיוון

ו' סיוון

ז' סיוון

מב' סיוון ועד ד' סיוון עלה משה כל בוקר להר סיני וירד ממנו באותו יום:
 ב' סיוון - ה' הציע למשה את התורה ושאל האם העם מעוניין בתורה.

ג' סיוון - משה ענה לה' שהעם מעוניין בתורה,
 ה' ציוה את משה להגביל את ההר.

ד' סיוון - משה ענה לה' שהעם יגביל את עצמו,
 ה' ציוה עליו שיפרשו מהנשים.

בה' סיוון משה נשאר למטה - ובנה מזבח.

רבי: בד' סיוון משה גם השלים את התשובה של העם לקבלת התורה. בפעם הראשונה העם נשאל על העונשים, בפעם השניה על השכר, ולפי דעה אחרת הסדר היה הפוך.

לפי כולם התורה ניתנה בשבת.
 חכמים: ההפרשה היתה יומיים, בד' סיוון ובה' סיוון. התורה ניתנה בו' סיוון.
 ר' יוסי: ההפרשה היתה שלושה ימים, מד' עד ו' סיוון. התורה ניתנה בז' סיוון.

ר' יוסי: הציווי המקורי על הפרישה היה ליומיים בלבד אבל משה הוסיף יום מדעתו.

שני דברים נוספים שמשה עשה מדעתו:
 פירש מאשתו - למד ק"ו מציווי הפרישה במתן תורה.
 שיבר את הלוחות - למד ק"ו מהפקעת עובד ע"ז מקרבן פסח.

בכל שלושת המקרים הללו ה' הסכים לתוספת העצמאית של משה.

א' בניסן השנה השניה

קושיה: הברייתא קובעת שא' בניסן של השנה השניה יצא ביום ראשון. אבל לפי ר"י הוא היה צריך לחול ביום שני ולפי חכמים ביום שלישי?!

תשובה: באותה שנה היו במקום 6 חודשים חסרים - 7 חודשים (לפי ר' יוסי), או 8 חודשים (לפי חכמים).
 כך קפץ ר"ח ניסן יום (לפי ר' יוסי) או יומיים (לפי חכמים) אחורה.